

הציר: דמשק-טהרן-חיזבאללה

דני לשם

המלחמה בישראל

מנהיגי חיזבאללה, סוריה ואירן אוהבים לתאר את החיזבאללה כתנועת שיחרור או התנגדות, הנאבקת לשיחרור דרום לבנון מהכיבוש הישראלי. כך גם הגדיר את הארגון ומטרותיו הביוגרף האישי של אסד, פטריק סיל, בביקורו בישראל בזמן האחרון. אך לא חסרות התבטאויות מפורשות של מנהיגי הארגון עצמו, הסותרות לחלוטין הגדרה זו של יעדי הארגון ושמות אותה ללעג. כך, למשל, הצהיר חסן נסראללה, בריאיון ל"דר שפיגל" לפני כשנתיים, כי לחימת ארגונו בישראל תימשך גם לאחר נסיגת צה"ל מדרום לבנון וגם לאחר שישראל תיסוג מן הגולן במסגרת הסכם עם סוריה, אם כי באותם הימים עצמם רואיינו הוא ואנשיו לרשת טלוויזיה אמריקנית ואמרו, כי יעדס הוא שיחרור דרום לבנון מהכיבוש הישראלי. בשנה האחרונה הצהיר נסראללה, כי ארגונו ימשיך במאבקו בישראל עד לכיבוש כל פלשתיין, מהים עד הירדן. הוא אף הוסיף ואמר, כי מאבק זה ב"אויב הציוני" הוא פתח לשנינו בעולם הערבי והמוסלמי שיגביר את "ההתנגדות" לישראל עד לשיחרור כל פלשתיין.

מזכ"ל החיזבאללה נאם בוועידת ארגוני הסירוב הפלשתיניים שנערכה בדמשק בסוף השנה שעברה. הוא קרא בוועידה לעם הפלשתיני לא לשנות את האמנה הפלשתינית ולהמשיך ללחום למען "שיחרור כל פלשתיין". הוא אמר, כי "האמנה שרירה וקיימת כל עוד יש סכין בידי אישה פלשתינית שנועצת אותו בחייל או במתנחל, וכל עוד יש מתאבדים המפוצצים עצמם בתל-אביב ובירושלים". הוא המשיך ואמר כי "זכותו כמוסלמי לבנוני להשתתף בקביעת גורל פלשתיין היא כשל הפלשתיניים". דרך אגב,

דני לשם הוא אנליסט אסטרטגי ששירת 20 שנה באגף המודיעין של צה"ל. לאחר פרישתו מן הצבא עבד חמש שנים במרכז יפה למחקרים אסטרטגיים באוני תל-אביב. ז"ל פרסם מחקרים ומאמרים בנוגע ובפוליטיקה, בכתיבת עיתונים אחרים ובעיתונים.

בדו"ח הטרור השנתי האחרון של מחלקת המדינה צוינה העובדה, כי סוריה איפשרה כינוס זה של ארגוני הסירוב, שבו נשמעו דברים כה קיצוניים. העובדה שהסורים דאגו ליצור לאחרונה את הרושם התקשורתי, שהם לוחצים על ארגוני הסירוב להצטרף לתהליך השלום, מעידה עד כמה הם להוטים לנסות לשפר, ולו בדבר סימלי או מאחו עיניים, את תדמיתם במערב כדי שהממשל האמריקני ימחק אותם מרשימת המדינות התומכות בטרור. השינוי בעמדת החזית הדמוקרטית והחזית העממית ממילא אינו משנה הרבה מבחינת ה"מאבק המזוין" נגד ישראל, המתבצע כיום בעיקר ע"י ארגונים איסלמיים קיצוניים בתמיכת אירן וסוריה, אך במקביל הם עושים הכל כדי שהחיזבאללה ואמל ימשיכו במלחמתם בישראל בדרום לבנון, אף אם די בפיגוע אחד כדי לחולל הסלמה שתסכל כל ניסיון לחדש את המו"מ המדיני בין ישראל לסוריה.

שר החוץ האמריקני לשעבר ג'יימס בייקר, שנפגש לא מכבר עם אסד בדמשק, צוטט בעיתונות הישראלית כמזהיר מפני אירועים בלבנון העלולים להביא להסלמה שתהרוס את התהליך. לדבריו, הסורים יכולים להרגיע את המצב בדרום לבנון, אך יהיה עליהם לפרק את החיזבאללה (או לפרוק אותו ממשקו – אין זה ברור לאיזו אפשרות התכוון) כדי שישרור שקט באזור. אולם הסורים דואגים דווקא ליצור אצל האמריקנים רושם, באמצעות שגרירים בווינגטון, וליד מועלם, שפרטים על דבריו לפקיד ממשל לשעבר הובאו ע"י עקיבא אלדר ב"הארץ", כי אירן עלולה להפעיל את החיזבאללה גם לאחר שאסד ילחץ את ידו של ברק, שכן בלבנון פועלים גם ארגוני טרור פלשתיניים קיצוניים. כלומר, לסוריה כביכול אין שליטה מלאה על העיניים בלבנון וגם נסיגת צה"ל בהסכמה אינה מביטחה שקט בצפון.

נסראללה וסגנו, נעים קאסם, הצהירו לפני כשנתיים כי "צפון פלשתיין (הגליל) לא תהיה צפון ישראל כל עוד תיוותר טיפת דם בגופנו", וכי "לא ישכון שלום באיזור כל עוד היא

עם זאת, ספק רב אם גם הצעדים בהם נקטו הסורים היו מקיפים והחלטיים די הצורך כדי למנוע המשך פעילותם של החיזבאללה והאירנים מתחומי לבנון וסוריה נגד מטרות אמריקניות ואחרות, בסעודיה ובמדינות מפרץ נוספות. במיוחד, לאור העובדה שסוריה ולבנון לא עשו כנראה דבר למנוע מעורבות חיזבאללה וגורמים אירניים בלבנון ובסוריה בפעילות טרור וחתרנות בתחומי בחריין גם בסוף 1998.

מזימות במפרץ

ארגון החיזבאללה, הנתמך ע"י האירנים וקשור קשר הדוק עמם, במיוחד עם המודיעין ומשמרות המהפכה האירניים, היה מעורב בשנים האחרונות בתכניות, מזימות וקשרים המכוונים לסילוק הנוכחות הצבאית האמריקנית במפרץ וחתירה תחת יציבותן של סעודיה ובחריין, בעלות בריתה של ארה"ב. לאמיתו של דבר, חיזבאללה מעולם לא נטש את האידיאולוגיה האנטי-אמריקנית והאנטי-מערבית שלו.

תא סעודי של החיזבאללה הלבנוני, בתמיכתה וכנראה בהנחייתה של אירן ובסיועו של אוסמה בן-לאדן, היה אחראי כנראה לפיגוע משאית התופת במגדלי חובאר (מבני מגורים צבאיים אמריקניים) ליד דהראן בסעודיה בשנת 1996, והן לפיגוע מכונית התופת ב"משד (האמריקני) של מנהל התכנית של המשמר הלאומי הסעודי" בריאד בשנת 1995. על-פי מידע שהתפרסם בעיתונות האמריקנית, הקנדית והבריטית, החברים ב"חיזבאללה הסעודי" היו מתנגדי משטר סעודים שיעים, שגויסו ע"י קצין בכיר במודיעין ובמשמרות המהפכה האירניים, בריגדיר אחמד שריפי, שבסיס פעולתו היה בדמשק. המגויסים נשלחו תחילה לאירן לאינדוקטרינציה דתית ולאיימונים, ואחר כך נשלחו ללבנון, שבה הודרכו בבסיסי החיזבאללה במלחמת גרילה וטרור.

מתנגד משטר סעודי שיעי בשם האני עבד אל-רחים חוסיין סייח, שעסק בתיאום נסיעותיהם של מתנגדי משטר סעודיים שגויסו ע"י קצין המודיעין האירני בדמשק, השתתף מאוחר יותר בפיגוע בדהראן ב-1996 כתצפיתן ונהג המכונית שאותה לנהג מיכלית התופת להתקרב למקום הפיגוע. לאחר הפיגוע נמלט לסוריה, ומשם לקנדה (דרך כווית וניו-יורק) במטרה לבקש מקלט מדיני במדינה זו. בקנדה יש לחיזבאללה רשת חשאית המונה 50-100 פעילים, חלק מהרשת הבינלאומית הנרחבת של הארגון ברחבי העולם. סייח הגיע לקנדה כבעליו של רישיון נהיגה בינלאומי שהוצא בסוריה ב-1994, ובו צוינה דמשק ככתובתו הקבועה. כאשר נעצר ע"י שלטונות קנדה והוסגר לארה"ב, לאחר שהגיע לסיכום עם האמריקנים על עיסוקו טיעון, טען סייח ששהה בדמשק בעת הפיגוע במגדלי חובאר. מאוחר יותר שינה את עדותו וטען שהיה באירן. נטייתו לבלבל בקלות כזו בין שתי הבירות גם היא מעידה על כך הפעולה הנוח שמצא בדמשק לפעילותו. במסגרת עסקת הטיעון עמו, שממנה חזר בו, הודה סייח בסעיף אישום חמור פחות, שלפיו נטל חלק בקשר לתקוף מטרות אמריקניות בסעודיה בשנת 1995. הוא מסר שבריגדיר שריפי האירני היה דמות מפתח בתכנית שלא

(ישראל) נמצאת בו [...] קשה קצת להבין לאיזה שלום בדיוק הוא מתכוון. אולי אסד, עם תפיסת העולם המוזרה שלו, מסוגל להבין זאת, בדיוק כפי שהוא רואה דווקא בברית האסטרטגית בין סוריה לאירן "ערובה" (guaranty) לקיומו של הסכם שלום עם ישראל על תנאי השונים, כפי שהבהיר בשמו פטריק סיל בביקורו בארץ (בהרצאתו ביום עיון של "מרכז דייין" באוניברסיטת תל-אביב הוא גם ביקש להבהיר לארה"ב ולישראל לבל יטעו לחשוב, שהסכם שלום בין ישראל לבין סוריה יביא להיחלשות הברית האסטרטגית בין סוריה לאירן – פרט חשוב מדבריו שלא זכה לתשומת לב בתקשורת, כמדומני).

פיגוע המטען (פיצוץ מטען גדול) שביצע החיזבאללה על גדר המערכת בגבול הצפון בחודשים האחרונים וחשיפת רשת סוכנים של הארגון בכפרי רצועת הביטחון, שעמם נתפסה כמות גדולה של מטענים וחומרי חבלה שהיו יכולים להספיק "לפיצוץ כל איזור הביטחון", כפי שתיארו זאת בצה"ל, רומזים על כוונותיו של הארגון אם צה"ל ייסוג מרצועת הביטחון. אך גם אם הארגון יקבל או יאלץ לקבל החלטה להפסיק את פעולותיו לאחר יציאת צה"ל מלבנון במסגרת הסדר עם סוריה, הוא עלול לעודד פיגועים בגבול הצפון (המוגדר כ"צפון פלשתיין הכבושה" במונחי החיזבאללה). בראיון לתקשורת הערבית בסוף השנה שעברה ציין נסראללה, בין השאר, כי לא ייתכן שגורם כלשהו בלבנון ימנע מקבוצה פלשתינית הנלחמת ל"שיחרור אדמת פלשתיין" מלבצע פעולת "התנגדות" בגבול הצפון, וכי אף גורם בלבנון ובסוריה לא יסכים לבוא לדרום כדי לשמש "שומר הגבול" עם הישות הישראלית, אף אם הצהיר בעבר גם הצהרות סותרות, שבהן הסתמנה אפשרות שאנשיו יצטרפו לצבא לבנון או לא יפריעו לפריסתו בדרום לאחר נסיגת ישראל או הסדר ישראלי-סורי.

גם אם במקרה הטוב יחדל החיזבאללה לגמרי מכל פעילות, ישירה או עקיפה, בגבול הצפון, אין לפרש זאת כהפסקת פעולות הטרור שלו כנגד ישראל. הארגון כבר הספיק לשלוח לישראל שני מחבלים דרך נמל התעופה בן-גוריון (שאליו הגיעו מנמלי תעופה בשוויץ ובגרמניה) לביצוע פיגועים קשים או לתכנונם. באחרונה דווח בעיתונות הבריטית ("סנדי טיימס") על סמך מקורות באמ"ן, כי הארגון הגביר את מאמציו לגייס אירופים לביצוע פיגועים בתחומי ישראל ואף עורך הכנות להעברת בסיס הפעולה שלו לאירופה, במקרה שיושג הסכם שלום בין ישראל לסוריה.

ספק רב אם במקרה של הסדר מדיני בין ישראל לסוריה, והפסקת פעילות הגרילה והטרור שלו בדרום לבנון, לא יוכל החיזבאללה להמשיך לתכנן ולהפעיל את אנשיו מלבנון. לראיה, החיזבאללה הלבנוני (אולי צריך לומר הלבנוני-האירני) היה מעורב בחמש השנים האחרונות בפעילות טרור וחתרנות בסעודיה ובחריין, אך סוריה וגרורתה לבנון לא פעלו למנוע זאת. במקרה הסעודי, הסורים נאלצו לפעול רק לאחר שני פיגועים קשים מאד נגד מטרות אמריקניות בסעודיה והגברת הלחצים מצד סעודיה ובמיוחד הנסיך עבדאללה, שלו קשרים טובים במיוחד עם הצמרת הסורית. מדהים לחשוב שמשטרו של אסד היה מסוגל לבגוד באופן כה בוטה אפילו בידיד קרוב כיושר העצר הסעודי, דבר שמעורר ספקות רציניים ביחס לאמינותו בקיום הסדר מדיני עם ישראל השנואה עליו.

יצאה לפועל, אם כי סבורים שהיא הולידה את התכנית לפגוע במגדלי חובאר. סייח' סיפר לחוקריו האמריקנים והקנדים כי שריפי הורה לו לערוך תצפיות על מתקנים צבאיים אמריקניים בסעודיה ולנסוע למחוז ג'יזאן בסעודיה כדי לבדוק זמינותם של נשק וחומרי נפץ, שימשו לפיגועים נגד מטרות אמריקניות.

יש לשים לב לכך שב-1995 היו גורמי מודיעין וצבא אמריקניים מודאגים מן התצפיות האינטנסיביות שערכו סוכנים אירניים על אנשי צוות ומתקנים אמריקניים בסעודיה. פעילות מודיעין זו בוצעה בעיקר מן התחנה של המודיעין האירני בקונסוליה האירנית בג'דה והופסקה למשך חודשים אחדים, לאחר שגורמי ביטחון ומודיעין סעודיים פעלו לבקשת האמריקנים והיקשו על האירנים להפעיל סוכנים מהתחנה בג'דה. אולם משרד המודיעין והביטחון האירני פתח מחדש את התחנה בג'דה במרס 1996, חודשים אחדים לפני הפיגוע בחובאר.

תפקיד מרכזי יותר במזימה האנטי-אמריקנית והאנטי-סעודית מילא סעודי שיעי אחר, שזוהה במסמכי בית המשפט הקנדי כאחמד איברהים אחמד מוג'אסל. אדם זה היה כנראה ה"מוח" בתכנית הפיגוע במגדלי חובאר, שבו נהרגו 19 אנשי צבא אמריקניים ונפצעו כמה מאות אמריקנים וסעודים. מפיסרומים במערב נראה כי מוג'אסל בילה חלק ניכר מזמנו בבסיסי החיזבאללה בבקעת הלבנון, שם כנראה ייצר מטען חבלה שהועבר אחר כך דרך סוריה וירדן לסעודיה, או לפחות רכיבו, ומכלית התופת. לאחר הפיגוע במגדלי חובאר נמלט מוג'אסל לאירן דרך דמשק, בחוששו כנראה מהאפשרות שהסורים יאלצו להסגירו בעקבות לחצים סעודיים. מקורות אמריקניים בתחום הלחימה בטרור מסרו בשנים האחרונות לעיתונות האמריקנית, כי מוג'אסל ואחד מחבריו לתא הסעודי שוהים באירן כאורחי הממשלה ונהנים מהגנתה. אם זיכרוני אינו מטעני, באחד מהדיווחים בתקשורת האמריקנית נמסר, כי הסורים התעלמו מבקשות סעודיות קודמות להסגרתו, לאחר שנחשד במעורבות בפיגוע בריאד שנה קודם לכן. יש להניח שלמוג'אסל ולעמיתיו מהחיזבאללה ומאירן היה ברור, כי הפעם יהיה לסורים קשה יותר להתעלם מבקשות סעודיות להסגיר. ואכן, הלחצים הסעודיים המוגברים גרמו לכך שהסורים יעשו דברים בלתי-צפויים, כמעצר אחד החשודים שכנראה "ידע יותר מדי" וחיסולו בכלא על-ידי המודיעין הסורי, חיסול שתואר על ידיהם כ"התאבדות", מעשה שעורר חשדות במערב, שלמודיעין הסורי היה מידע מוקדם על הפיגוע.

חשוד אחר הוסגר בכל זאת לידי הסעודים בעקבות ביקורו של הנסיך עבדאללה בדמשק. דרך אגב, כאשר לוקחים בחשבון אירוע כתקיפת שגרירות ארה"ב על-ידי פורעים סוריים בסוף השנה שעברה, שבו פינו להם את השטח כוחות הביטחון הסוריים, ואת דברי השבח של שר ההגנה הסורי למתפרעים, אין זה מוגזם להניח שלמודיעין הסורי היה מידע מוקדם על הפיגוע בדהראן. בין הידיעות הרבות שהתפרסמו במערב היתה גם ידיעה, שלפיה שני קציני מודיעין סוריים ביקרו בסעודיה זמן קצר לפני הפיגוע, וייתכן שקיבלו את אישורו של הנסיך עבדאללה לסגור באיזור הפיגוע המתוכנן.

העיתון הכוויית "אל וואטן" דיווח באמצע ספטמבר כי

הנשיא קלינטון פנה לנשיא אירן, מוחמד חתאמי, וביקש שאירן תסגיר לידיה שני חשודים בפיגוע במגדלי חובאר. בעיתונות הישראלית ("הארץ") נמסר, בהסתמך על פירסומים בעיתונות האירנית, כי קלינטון כתב לחתאמי שמבצעי הפיגוע נמצאים באירן וקרא לו להסיר את המכשולים לשיפור היחסים בין שתי המדינות. בסוף ספטמבר אישר המימשל האמריקני כי במכתבו של קלינטון לחתאמי, שהועבר באמצעות שליח מנסיכות עומאן, צוין, כי ניתן לשפר את הקשרים בין שתי המדינות אם אירן תסייע למצוא את האחראים לפיגוע במגדלי חובאר. פקיד בכיר בממשל מסר ל"ווישינגטון פוסט", כי פניית קלינטון מבוססת על מידע מודיעיני, הקושר שלושה חשודים לפיגוע, ואלה נמנים על קבוצה קיצונית מוסלמית שיעית המוכרת כחיזבאללה הסעודי, והם מצאו מקלט באירן. יש להניח, כי אחד משלושת המבוקשים הוא ה"מוח" מאחורי הפיגוע, אחמד איברהים אחמד מוג'אסל. מכתבו של קלינטון גרר תגובות נזעמות של גורמים שמרניים באירן. גם הנשיא הקודם, עלי אכבר האשמי רפסנג'אני, קרא, לדברי "אל וואטן", לחתאמי להשיב לקלינטון בבקשה להסגיר את רב-החובל של אוניית הצי האמריקני USS Vincennes, שהפילה (בגלל טעות בזיהוי – ד"ל) מטוס נוסעים אירני ב-88. קשה להאמין שמישהו באירן, בין שהוא נמנה עם השמרנים ובין שהוא נמנה עם ה"מתונים", ייענה בחיוב לבקשת קלינטון. באירן מצא מקלט גם מתכנן הפיגוע בשגרירות ישראל בבואנוס-אייירס, עמאד מורנייה מבכירי החיזבאללה בלבנון, שהיה כנראה האחראי לתכנון הפיגוע ולביצועו ביחד עם המודיעין האירני. באחרונה הוציאה ארגנטינה צו מעצר בינלאומי נגד מורנייה, שגם ארה"ב מחפשת אחריו זה שנים רבות בשל חלקו בטרור נגד ארה"ב והמערב, פיגועי משאיות התופת בבירות, חטיפת מטוס TWA, וחטיפת בני ערובה מערביים.

ההודעה הרשמית ציטטה פקיד במשרד הפנים של בחריין שמסר, כי נתפס לבנוני בשם סוהייל שיהאדה החשוד בתכנון מעשי חבלה ובניסיונות להבריח נשק וחומרי חבלה לתוך המדינה. "השלטונות במשרד הפנים סיכלו תכנית של קבוצת מחבלים להגביר את מעשי החבלה והטרור [...] במטרה לערער את ביטחונה ויציבותה של המדינה", אמר הפקיד. הוא הוסיף כי שיהאדה סייע לחברי הקבוצה לקבל הדרכה בשימוש בנשק וחומרי חבלה במחנה "צבאיי" בדרום לבנון. "החשוד הראשון, סוהייל שיהאדה, תכנן ואירגן נסיעות לחברי הקבוצה לצורך קבלת הדרכה במחנה 'צבאיי' בדרום לבנון בהפעלת נשק, שימוש בחומרי נפץ וביצוע פיגועי טרור בנוסף להחזקת נשק ובקבוקי תבערה, והברחתם", ציין הפקיד.

מאגר מידע בתחום הטרור שפורסם באחרונה ע"י ה"ווישינגטון פוסט" מצוין, בין השאר, כי קבוצה המתקראת "חיזבאללה המפרץ" קיבלה אחריות לפיגוע בדהראן. גופים אחרים הקשורים לתאים/שלוחות של החיזבאללה בסעודיה הם "הארגון למהפכה איסלמית בחצי האי ערב" ו"חיזבאללה של החיג'אז". כינויים אלה רומזים על אפשרות שהם פעילים גם במדינות מפרץ נוספות. סניף נוסף של החיזבאללה מעורב בשנים האחרונות בפעילות חתרנית וטרוריסטית בבחריין, שבה רוב שיעי קטן. ביוני 1996 הודיע שר האינפורמציה של

בכריין, מוחמד אל-מותאוואה, כי 29 מיליטנטים המשתייכים לתנועה הקוראת לעצמה "הזרוע הצבאית של חיזבאללה – בכריין" נעצרו בשל חשד להפלת הממשלה בבכריין והחלפתה במשטר פרואירני. הוא מסר, כי מנהיגים של התנועה אומנו ע"י משמרות המהפכה באירן ובלבנון ונתמכו והונחו באופן מלא ע"י שלטונות אירן ומנהלת המודיעין של משמרות המהפכה האירניים. בנובמבר 1998 עצרו כוחות הביטחון של בכריין אזרחים בכריניים ולבנוניים ותפסו נשק וחומרי חבלה בקשר ל"תכנית לתקוף מתקני ציבור ומתקנים אחרים בבכריין". ראש ממשלת בכריין, שיחי חליפה, טען שהמצב תוכנן בלבנון, שם קיבלו חברי הקבוצה "הדרכה צבאית". סוכנות הידיעות טענה כי "שלוחות מקומיות של החיזבאללה הואשמו ע"י המודיעין האמריקני בביצוע התקפות גדולות (פיגועים קשים) בכווית ובסעודיה". הוא

מציין גם את תנועת אל-דאוואה האיסלמית הרדיקלית בכווית כאחת הסיעות של חיזבאללה במדינות המפרץ. ארגון הקורא לעצמו הגייהאד האיסלמי קיבל אחריות לפיגוע משאית התופת באגף שגרירות ארה"ב בכווית סיטי, בדצמבר 1983. הגייהאד האיסלמי היה אחד מהשמות או שמות הכיסוי שבשימוש החיזבאללה, בדיוק כפי שהיה למשל "ארגון המדוכאים עלי אדמות". הגייהאד האיסלמי קיבל אחריות לפיגועים בשגרירות ארה"ב ובמטה המארינס בבירות במועד מוקדם יותר באותה שנה (1983). שנים רבות לאחר מכן, בשנת 1992, היה זה הגייהאד האיסלמי שקיבל אחריות לפיגוע בשגרירות ישראל בבואנוס-אירס, ארגנטינה. עוד יצוין כי לאחר הפיגוע בכווית סיטי עצרו שלטונות כווית 10 מוסלמים שיעים הקשורים לאירן, שלושה מהם לבנוניים והשאר עירקים, שהיו חברים במפלגת אל-דאוואה ■